

Kayalıpınar Anadolu bozkırlarının can damarı Kızılırmak'ın kıyısına kurulmuş ve Sivas'a 50 km uzaklıkta eski bir yerleşimdir. Nehrin Sivas yaylalarını bölerek kıvrıla kıvrıla aktığı etrafı kavak ağaçlarıyla süslü, soyu tükenmekte olan kara leyleklerin, balıkçıl kuşların yaşadığı, doğanın tüm güzelliklerini insanlara sunduğu bir konumu olan bu Hitit kentindeki kazılara 2005 yılında başlandı. Bu kazılarda bulunan eserler şimdi Sivas Müzesi'nde korunmaktadır.

Kayalıpınar'ın güneydoğu tepesinde kazılara başlanmadan önce yapılan jeofiziksel ölçümler, anıtsal yapı kalıntılarının varlığına işaret etmekteydiler. Kazılar sonucunda açığa çıkarılan büyük yapıların kuzey-güney istikametinde olduğu ve Hitit Dönemi'ne tarihlendiği anlaşılmış, güneybatıda A Binası, kuzeydoğuda B Binası olmak üzere iki farklı yapı saptanmıştır (Fig. 1). Ancak bu yapıların yönü ve kullanılan inşa teknikleri birbirine uyum sağladığından, aynı yapı külliyesine ait oldukları şeklinde değerlendirilmektedir. Bütün tesisin uzunluğu (kuzey-güney) en az 65 m ve genişliği yaklaşık 50 m'dir.

A Binası, tepenin güney yamaç köşesine inşa edilmiştir. Dış duvarlar, alanın topografyasına uydurulmuştur. Binanın temeli kaya üzerine değil de Buzul Çağı çakılının (pleistosen) ve Hitit öncesi yerleşme kalıntılarının üzerine oturtulmuştur. Yapıya dayanıklılık kazandırabilmek için duvar taşları döşenmeden önce çeşitli yatay katlar halinde yumruk büyüklüğünde yuvarlak taşlarla bir temel alt dolgusu yapılmış ve bunların üzerine oturtulmuş duvar temelinin genişliği 1,80 m'ye varmaktadır. Özellikle yapının güney cephesi büyük kayma tehlikesiyle karşı karşıya

* Dr., Philipps Universität Marburg Vorgeschichtliches Seminar Biegenstr. 11, D-35037 Marburg, vuslat.muellerkarpe@staff.uni-marburg.de

** Prof. Dr., Philipps Universität Marburg Vorgeschichtliches Seminar Biegenstr. 11, D-35037 Marburg, andreas.muellerkarpe@staff.uni-marburg.de

Kayalıpınar is an ancient settlement standing on the Kızılırmak river, which is a vital artery flowing through the Anatolian steppes. It is 50 km from the city of Sivas, in an area where the river winds through the high plateaus in Sivas. Poplars grow along its banks and the area is home to the endangered black stork and herons. Excavations of the Hittite city situated in this beautiful landscape began in 2005, and the finds uncovered here are now in Sivas Museum.

A geophysical survey carried out before commencing excavations indicated that the remains of a monumental building lay on the southeast hill at Kayalıpınar. Excavations revealed two large Hittite period buildings on the north-south axis of the site: building A to the southwest and building B to the northeast (Fig. 1). The alignment of these buildings to one another and the similar construction techniques led to the conclusion that they were part of the same building complex, measuring at least 65 m in length (from north to south) and around 50 m in width.

Building A, stands at the corner of the southern slope of the hill. The exterior walls follow the topography of the site. Its foundations are set not on rock but on Ice Age (Pleistocene) moraine and the remains of a pre-Hittite settlement. In order to strengthen the building several layers of round fist-sized stones had been laid beneath the building, and the wall foundations, which are up to 1,80 m in width, were constructed over this. To counteract the high risk of sliding on the south side, selected large stones had been used for the foundation of the southern facade. So far excavations have revealed only a trace of the facade, which was strengthened

Fig. 1: Kayalıpınar Planı

Plan of Kayalıpınar

Fig. 2: B Binasının havadan görünümü.

Aerial view of building B

by means of inward and outward projections. Since the west facade of the building was built on a slope it collapsed as a result of erosion.

Building B is a monumental structure with a long narrow rectangular plan. The interior is divided into small rooms (Fig. 2). The foundation walls are not at perfect right angles to each other. The exterior west wall does not form a perfect right angle with the adjoining wall but is aligned slightly to the north, so that the interior rooms are slightly rhomboid.

The site of the building had been flattened prior to construction, so destroying earlier building layers on the northeast slope of the hill. The southwest wing of the building stands on a slope, and a 2 m high earth bank, which still survives, had been built to prevent the exterior walls from slipping. Part of the remains of the building belongs to a basement floor. Large quantities of shards have been found among the rubble from the upper floor that fell when the upper floor was destroyed by fire. These include fragments from spindle bottles made in Cyprus, jars and large locally made jugs. Typological characteristics of these pottery finds allow us to date them to the Middle Hittite period. Fragments of cuneiform tablets also found in this area are also Middle Hittite in style. One of the most important of these is a cuneiform tablet written in Hurrian and dating from the first half of the 14th century BC (Fig. 3). The text refers to a campaign fought in the Çukurova region and Aleppo. Most of the other tablet fragments belong to cult texts, mainly referring to festival ceremonies.

Excavations at Kayalıpınar have so far uncovered three cuneiform seal impressions dating from the Middle Hittite period and bearing the words, 'Seal of the Great Queen Tawanan-

duğundan, seçme büyük taşlarla inşa edilmiş bir temele sahiptir. Şimdiye kadar açılan kazı alanlarında sadece izini gözleyebildiğimiz cephenin öne ve arkaya doğru yaptığı çıkıntılarla dayanıklılık artırılmak istenmiştir. Binanın batı cephesi tepenin yamacına inşa edilmiş olduğundan erozyon nedeniyle yıkılmıştır.

B Binası, dikdörtgen biçimli dar uzun bir anıtsal yapıdır ve içi dar mekânlara bölünmüştür (Fig. 2). Temelin tam dik açılı olmaması dikkat çekmektedir. Karşısındaki duvara tam dik açı yapmamış olan batı dış duvarı; kuzeye doğru biraz kaydığından, içteki odalarda buna bağlı olarak az da olsa çarpık açıdır.

Binanın inşasından önce yapı alanı düzlenmiş olduğundan tepenin kuzeydoğu yamacındaki eski yapı tabakaları yok edilmiştir. Yapının güneybatı kanadı yamaca oturtulmuştur. Burada hâlâ 2 m yüksekliğinde korunan toprak set, dış duvarların kaymasını önlemek için yapılmıştır. Açığa çıkarılan bina kalıntılarının bir kısmı da bodrum katına aittir. Üst kattan yangın molozu içinde aşağıya yuvarlanmış çok sayıda kap parçası bulunmuştur. Bunlar arasında "Spindelbottles" denen Kıbrıs testileri, küpler ve yerli büyük testiler sayılabilir. Keramiklerin tipolojik özelliklerine göre yapılan değerlendirmeler sonucunda, Orta Hitit Dönemi'ne tarihlendikleri anlaşılmıştır. Yine bu alanda ele geçen çiviyazılı kil tablet parçaları da Orta Hitit üslubundadır. Bunlar arasında en önemlilerden biri, MÖ 14. yy'nin ilk yarısına tarihlenen Hurri dilinde yazılmış çiviyazılı tablettir (Fig. 3). Tarihsel içerikli olan tablette, Çukurova bölgesine ve Halep'e yapılan bir seferden bahsedilmektedir. Öteki kil tablet parçalarının çoğu, genellikle bayram törenlerinin anlatıldığı kültürel metinler içermektedir.

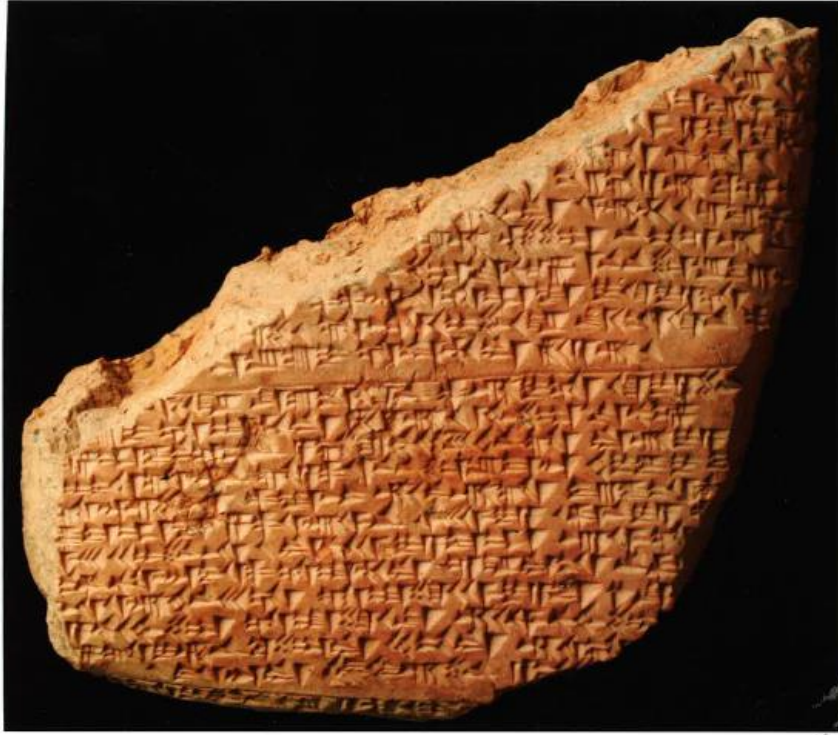

Fig. 3:
Hurric tablet
Hurrian tablet

Şimdiye kadar Kayalıpınar'da yapılan kazılarda Orta Hitit Dönemi'ne tarihlenen üç çiviyazılı mühür baskısı bulundu. Bunların üzerinde "Büyük Kraliçe Tawananna'nın mühürü" yazısı okunmaktadır. B Binasının 3. kültür tabakasında bulunan Hitit Prensi Kantuzzili'nin mühür baskısı da ele geçen buluntular arasındadır (Fig. 4). "Kral muhafız alayının komutanı" unvanını taşıyan bu prens, Büyük Hitit Kralı I. Şuppiluliuma'nın (MÖ 14. yy'ın ilk yarısı) amcası ya da kardeşiydi.

A Binasının girişinde 24 Ağustos 2005 tarihinde, oturan bir tanrıçaya ait taş kabartma bulundu (Fig. 5). MÖ 15.-14. yy'a tarihlenen kabartma 1,20 m yüksekliğinde, bir ton ağırlığındaki taş blok üzerine yapılmıştır. Kabartma üzerinde sağa doğru yönlendirilmiş ve taht üzerinde oturan tümüyle profilden işlenmiş bir figür görülmektedir. Aslanpençesi şeklinde olan tahtın bacakları, alta doğru

na". A seal impression of the Hittite prince Kantuzzili has been found in the third cultural level of building B (Fig. 4). This prince held the title, "commander of the king's guard regiment", and must have been either the uncle or brother of the Hittite Great King Suppiluliuma I (first half of the 14th century BC).

A stone relief depicting a seated goddess was discovered on 24 Ağustos 2005 at the entrance to building A (Fig. 5). The relief dating from the 15th-14th century BC is carved on a 1,20 m high stone block estimated to weigh a ton. The figure is shown in profile, turned to the right and seated on a throne. The legs of the throne are in the form of lion's claws and flare towards the bottom. The figure is wearing an ankle-length robe and holds a drinking bowl in one hand and a bird in the other. Most of the bird's body has been broken, leaving only its tail. The well preserved face of the figure is full, with a large

nose and staring eyes. It is hard to decide whether it belongs to a female or male deity. The figure wears an earring of which a trace remains just next to the broken left edge of the head, but since Hittite men wore single earrings while women wore pairs of earrings, this does not help to answer our question. Nor does the fact that the figure is clean shaven confirm its gender, because we know that Hittite men shaved. However, the headdress with its semicircular edging is a typical men's garment. The slightly sagging cheeks and fleshy jaw indicate that the person is middle aged. Finally there is the fact that the figure most similar to this is a relief depicting a goddess at Alaca Höyük. Weighing up all this evidence we have concluded that the Kayalıpınar relief also represents a goddess.

Some small earthenware figurines of horses have been found in level 5 (ca. 18th century BC), corresponding to the pre-Hittite period at Kayalıpınar (Fig. 6). The most striking feature of these horses is that they have blinkers, suggesting that they were used as draft animals. The figurines are the oldest examples ever found in Anatolia. Apertures in their backs show that these horse figures were used as libation vessels, perhaps in the cult of Pirwa the horse god.

A cuneiform clay tablet inscribed in Old Assyrian has been found in the same level. The text reads: "The seller give her to a merchant to sell. Tamara purchased her from this merchant. If any person should make a claim against Tamara, they shall pay the seller two minas in silver." This tablet fragment referring to the sale of a slave makes Kayalıpınar one of the rare cities in Anatolia, apart from Kültepe, where cuneiform tablets written in Old Assyrian have been found. Numerous other

Fig. 4:
Kantuzzili'nin mühürü

Kantuzzili's seal

Fig. 5:
Kayalıpınar Tanrıça Kabartması
Relief of a goddess at Kayalıpınar

genişlemektedir. Tahtın başka bir özelliği kabartma üzerinde betimlenmemiştir. Tasvirde yer alan şahıs, ayaklarına kadar uzanan bir kıyafet giymiştir. Bir elinde bir içki kasesi, öteki elinde bir kuş tutmaktadır. Kuşun gövdesinin büyük bir kısmı kırılmış, sadece kuyruğu korunmuştur. Şahsın iyi korunmuş dolgun yüzünde özellikle iri burnu ve açılmış (patlak) gözleri dikkat çekmektedir. Bu yüz acaba bir kadın tanrıya mı yoksa erkek tanrıya mı aittir? Başın sol kenarındaki kırılma hattının hemen önünde bir küpenin izi görülmektedir. Ama bu taki parçası da sorumuzu yanıtlamaya yardımcı olmamaktadır. Hitit erkeklerinin tek küpe, kadınların ise çift küpe taktıkları bilinmektedir. Sakalsız olması da belirleyici bir özellik değildir. Hitit erkeklerinin tıraş olduklarını biliyoruz. Yarı yuvarlak kenarlı başlık ise erkekler için tipiktir. Biraz aşağıya sarkmış yanaklar ve etli çene, tasvirde yer alan şahsın olgun bir yaşta olduğuna işaret etmektedir. En yakın benzeri Alaca

Fig. 6:
At figürinleri

Horse figurines

Fig. 7:
Daire içinde devrinsel aslan kafaları
olan mühür baskısı

Seal impression of lion heads
arranged in a circle

Höyük tanrıça kabartması olduğundan, bizler Kayalıpınar kabartmasının da bir tanrıçaya ait olduğunu düşünmekteyiz.

Kayalıpınar'da Hitit öncesi dönem tarihlenen 5. tabakada (yak. MÖ 18. yy) bazı ufak, pişmiş topraktan at figürinleri bulunmuştur (Fig. 6). Atların göz siperlerinin olması dikkat çekmektedir. Bunlar, atların koşum hayvanı olarak kullanıldıklarına işaret etmektedir ve Anadolu'da şimdiki kadar bilinen en eski örnekleridir. Atların sırtında bulunan delikler, söz konusu figürinlerin libasyon törenlerinde kullanıldıklarını göstermektedir. Bunların At Tanrısı "Pirwa" kültüründe rol oynadıkları düşünülebilir.

Aynı tabakada Eski Assurca yazılmış bir çivi yazılı kil tablet de bulunmuştur. Metininde şunlar yazılıdır: "Satıcı onu (kadını) satışı için bir tüccara verdi. Bu tüccardan onu (esir kadını) Tamusa satın aldı. Eğer bir kişi Tamusa'ya karşı hak iddia edecek olursa, satıcı iki mina gümüş verecek". Esir alım satımından bahseden bu ticari tablet parçasıyla Kayalıpınar, Anadolu'da Kültepe dışında Eski Assur dilinde çivi yazılı tabletlerin ele geçtiği ender kentlerden biri olma özelliğine sahip olmuştur. Kayalıpınar'daki bu evde bir tüccarın ikamet ettiğini ele geçen birçok buluntu ve özellikle çok sayıda üzeri mühürlü kil kapatmalar desteklemektedir. Üzeri damgalı kil kapatmaların bir kısmının çuvalların, sepetlerin ya da başka bazı kapların kapatılıp mühürlenmesinde kullanılmış oldukları saptanmıştır. Anadolu üslubunda damga mühür baskılarının yanında, tipik Eski Assur ve Suriye üslubunda silindirik mühür baskılarının izlerine de rastlandı. Ancak, damga mühür baskıları çoğunluktadır. Bunlardan bazılarının üzerinde devrinsel hayvan motifi görülmektedir. Arka arkaya dizilmiş üç aslan kafası (Fig. 7) ya da Anka kuşunun veya bir efsanevi yaratığın yer aldığı mühür orta

finds and in particular many clay closures with stamped seal impressions confirm that this house in Kayalıpınar was inhabited by a merchant. Some of the stamped clay closures were evidently used to close and seal sacks, baskets and other containers. As well as Anatolian style seal impressions, traces of cylinder seal impressions of the Old Assyrian and Syrian type have been found. However, stamp seal impressions are more common. Some of these feature cyclic animal motifs. One has three lion heads arranged in a circle (Fig. 7), and another has a mythical beast, perhaps a phoenix, in the centre, surrounded by a cable motif. Similar motifs have been found in Anatolia at Kültepe, Alishar, Boğazköy and Acemhöyük, and across the Middle East as far as the Gulf of Basra, indicating that they were introduced to Anatolia by Assyrian merchants. An antelope with a disproportionately large head turned backwards and looking to the left, lying down with its legs bent beneath it, features on seals found on four separate closure fragments (Fig. 8). The motif most closely resembling this is on a seal found in the Bulla Room of Sarıkaya Palace at Acemhöyük. Another similar motif was found in room no. 6 in layer 1 of trench C at Karahöyük in Konya. Half of a mushroom-shaped closure was also found among burnt rubble at Kayalıpınar. Probably this closure belonged to a bottle or jug. The well preserved seal impression featuring a double headed eagle motif inside a spiral border has been stamped three times (Fig. 9). Two seal impressions with an almost identical design have been found in room no. 46 in the late period palace (Waršama Palace) at Kültepe. Similar seal impressions have also been found at Karahöyük in Konya, Alishar and Boğazköy. All of them are characteristic of the late phase of the pre-Hittite era (Kârum - Kaneş Ib).

Fig. 8:
Antilop motifli mühür baskısı

Seal impression with an antelope motif

Fig. 9:
Çift başlı kartal motifli damga mühür baskılı bulla

Bulla with a seal impression consisting of a double headed eagle motif

Excavations have shown that Kayalıpınar was an important settlement during the pre-Hittite and Hittite Kingdom periods. No traces of this transitional period have been found at most other Hittite settlements, where there is a gap in the archaeological record. We believe that findings for the transitional period at Kayalıpınar will throw light on the rise of the Hittite Empire.

alanının çevresi örgü motifi ile kaplanmıştır. Benzerlerine Anadolu'da Kültepe, Alishar, Boğazköy ve Acemhöyük'te rastlanan ve Basra Körfezi'ne kadar uzanan bir bölgede yayılım gösteren bu motif, Assurlu tüccarlarla Anadolu'ya gelmiş olmalıdır. Ayaklarını kıvrımış oturan, vücuduna oranla çok büyük başını geriye çevirmiş halde sola bakan antilop motifi bulunan mühürün baskısına dört ayrı kapatma parçası üzerinde rastlanmıştır (Fig. 8). Bu motifin en yakın benzeri Acemhöyük'te Sarıkaya Sarayı'nın *Bulla Odası*'nda bulunan bir mühür üzerinde görülmektedir. Bir başka yakın benzeri Konya-Karahöyük C açmasının 1. tabakasında yer alan yapının 6 no.lu odasında bulunmuştur.

Kayalıpınar'da yine yangın molozu içinde mantar biçimli bir kapatmanın yarısı ele geçmiştir. Herhalde bu kapatma bir şişenin ya da testinin ağzına takılıydı. İyi korunmuş durumdaki baskıda spiral çerçeve içinde çift başlı kartal motifi görülmektedir (Fig. 9). Bu damga üç kere basılmıştır. Baskının en yakın benzeri, Kültepe'de geç sarayın (Waršama Sarayı) 46 no.lu odasında bulunmuş iki mühür baskısıdır. Bu baskılar Kayalıpınar mühür baskılarının hemen hemen aynısıdır. Konya-Karahöyük, Alishar ve Boğazköy'de de benzerlerine rastlanmaktadır. Bunların hepsi, Hitit öncesi dönemin geç evresinin (Kârum - Kaneş Ib) karakteristik buluntuları olma özelliğini taşımaktalar.

Yaptığımız kazılar Kayalıpınar'ın, Hitit öncesi ve Hitit Krallık Dönemlerinde önemli bir yerleşim olduğunu gösterdi. Diğer bazı Hitit yerleşimlerinde, bu geç evresine rastlanmamakta ve bir boşluk bulunmaktadır. Kayalıpınar'da bu geç evresinin karşımıza çıkması sayesinde, ileride yapılacak çalışmaların Hitit İmparatorluğu'nun oluşumuna da ışık tutacağına inanılmaktadır.

KAYNAKLAR | REFERENCES

- Müller-Karpe, A. 2000 "Kayalıpınar in Ostkappadokien. Ein neuer hethitischer Tontafelfundplatz", *MDOG* 132: 355-365.
- 2006 "Untersuchungen in Kayalıpınar 2005", (mit Beiträgen von V. Müller-Karpe, E. Rieken, W. Sommerfeld, G. Wilhelm, M. Zeiler), *MDOG* 138: 211-247.
- Müller-Karpe, A. - V. Müller-Karpe 2006 "Kızıllırmak (Maraşanta) kıyısında bir Hitit kentinde yeni araştırmalar", *Arkeoloji ve Sanat* 123: 1-12.
- 2009 "Untersuchungen in Kayalıpınar und Umgebung 2006-2009", (mit Beiträgen von E. Rieken, T. Mühlenbruch, Chr. Salzmann, M. Zeiler, J. Wangen), *MDOG* 141: 173-238.

